Ghequetst bin ec van Minne

Merkwaardige parallellen in de middeleeuwse Minne-symboliek

De Minne is waarschijnlijk wel het meest centrale thema van de middeleeuwse spiritualiteit en ze vormt een uitermate boeiend gegeven voor een grondige studie. Bij het doornemen van diverse naslagwerken blijkt telkens weer van welk *materialistisch standpunt* uit de middeleeuwen heden bestudeerd worden. Volgens de algemene opinie zou het uitsluitend een periode geweest zijn geteisterd door perikelen omtrent materiële machtsbelangen en door een geestelijk dogmatisme. Dat zal ongetwijfeld een zekere rol hebben gespeeld, maar toch kan ik me niet van de mening ontdoen dat deze geschiedkundige periode al te eenzijdig wordt benaderd. Dit kunnen we aantonen aan de hand van de beeldspraak die steekt achter de hoofse *Minne*, de spil van de middeleeuwse beschaving.

In de 13de-14de eeuw kenden de Nederlanden enkele sensationele hoogvliegers in de mystiek en werden hierdoor werkelijk een spiritueel centrum in Europa. Namen als *Beatrijs van Nazareth* (1200-1268), *Hadewijch van Antwerpen* (midden 13de eeuw) en *Jan van Ruusbroec* (1293-1381) zijn èchte mijlpalen geweest die gezocht hebben om de traditie tot in haar finesse uit te bouwen. Hun mystieke teksten dienen gezien te worden in de volledige Minne-kultus en -symboliek die er in de middeleeuwen heerste. Zo heeft Beatrijs het over de kwetsende Minne : *"Maer bouen al es hare dat die meeste pine, datsi na hare grote begerte niet genouch encan gedoen der minnen, ende dat hare so vele moet onbliuen in der minnen."* (1) Hadewijch brengt dezelfde gedachte tot uitdrukking : *Want dat rechtste volgheven van minnen, dat es dat onbliven van binnen. Want sine connen niet al volleesten, ende dat hare es saen verdaen inder hogher minnen ontfaen. Dus comense buten den gheesten."* (2) Bij Ruusbroec wordt dat gelijkaardig : *"Ende selcken eyschet Hi meer dan si gheleysten connen. Want Hi toent Hem soe rijcke ende soe milde, ende soe grondeloes goet, ende in desen toene eyschet Hi Minne ende eere na sijn weerde. Want God wilt van ons ghemint sijn na sine edelheit, ende hier inne faelgeren alle gheeste, ende aldus wert de Minne sonder wise ende sonder maniere."* (3)

De mystieke minneteksten waren destijds niet het monopolie van de christelijke geestelijken. Ook in de islam vinden we hen veelvuldig terug. Een uitspraak van Al-Kumait Ibn Zaid al-Asadî : *Liefde – dat is de bekoorlijke zoetigheid en bitterheid tegelijk ! Liefde – dat is de kwaal en leiden, is geluk en vreugde ! Liefde – niets ergers bestaat er dat de mens kan overkomen ! Liefde – zo klein ze ook mag zijn, niets machtigers is er op aarde !"* (4) Of nog : *"Ik zou in de oceaan van Liefde willen verdrinken zoals een martelaar op de Rechte Weg van Allah."* (5)

Men kan zich nu terecht afvragen wat er met de Minne bedoeld wordt, vermits het hier onmogelijk om profane liefde kan handelen. De Minne is volgens de mystiekers het enige middel om God te bereiken. Het heeft een transcendente betekenis. En het bedrijven van deze Minne kwetst de mens. Hij wordt gekwetst omdat hij niet kan genezen van zijn Minne voor het Goddelijke, en omdat hij tekortschiet in zijn Minne.

Een volledige parabel van de Minne is te herkennen in de Queeste-gedachte. De Queeste is het enige middel om de Graal te bereiken. In de Queeste moet men zich totaal zuiveren en overstijgen om èèn te worden, om de Graal te kunnen aanschouwen. Maar ook de Queeste kwetst. De spil van de Graallegenden is koning Arthur. Hij is de "ongeneselijk gekwetste". Toch sterft hij niet, maar blijft hij zijn centrale positie

(1)
(Vert. : "Maar boven al is voor haar de grootste smart, dat ze volgens haar grote begeerte niet voldoende blijvend kan beantwoorden aan de Minne en dat zij zoveel in gebreke blijft bij het geven van Minne.")
BEATRIJS VAN NAZARETH, *Van seuen manieren van Heiliger Minnen*, originele tekst.

(2)
(Vert. M. Ortmans : Want het méést gegeven zijn aan Minne is in gebreke blijven, binnen; Men kan toch nooit voldoende geven, en gauw is alles opgeteerd voor wie de hoge Minne eert. Zo wordt hij radeloos voortgedreven.)
HADEWIJCH VAN ANTWERPEN, *Strofische Gedichten*, 26, VI

(3)
(Vert. : Van sommigen eist Hij meer dan ze presteren kunnen. Want Hij toont zich zo rijk en zo mild, en zo grondeloos goed, en in het zich tonen eist Hij Minne en eer volgens zijn waarde. Want God wil door ons gemind worden volgens zijn adel, en hierin schieten alle geesten – mensen in de ware zin van het woord – te kort, en zo wordt de Minne onbeschrijfelijk.)
JAN VAN RUUSBROEC, *Werken*, I, blz. 185

(4)
Geciteerd in :
IBN AL-WASSA, *Das Buch des buntbestickten Kleides*, Kap. 16 : über die Liebe, ihre unendliche Bitterkeit und ihre quälende Pein, Gustav Kiepenheuer, Leipzig, 1984, band 1, p. 120

(5)
IBN AL-WASSA, *Das Buch des buntbestickten Kleides*, Kap. Darüber, was man auf Stirnen und Wangen schreibt, um Liebende iin ihrem Schmerz zu trösten, Gustav Kiepenheuer, Leipzig, 1984, band 2, p. 175

behouden. Want zo weet men in Wales nog te vertellen, als de nood het hoogst is, zal koning Arthur terugkeren en recht en orde herstellen en opnieuw zijn rijk stichten. Daarom is Arthur ook het typevoorbeeld van de *vivit-non vivit* gedachte en kan hij onsterfelijk genoemd worden.

Gelijklopend met de Minne-symboliek in de Arthur-legenden is deze van de *Fideli d'Amore*. De Minnezanger zong over de hoofse Liefde, een hoofse Liefde die geenszins modernistisch kan worden uitgelegd. Als we iets van de middeleeuwse hofhouding willen begrijpen, moeten we ons verplaatsen in hun tijd !

Om dit te illustreren een klein voorbeeldje hierbij uit Wolfram von Eschenbachs *Parzival*. In de voorgeschiedenis van Parzival treedt er een zekere ridder Gahmuret op die alle trekken van een mythische Zonneheld vertoont : *"Hij straalde als een levendig vuur dat brandt in de nacht"*. Gahmurets liefde gaat uit naar een Moorse (zwarte) vrouw, die als symbool voor de aarde zou kunnen gelden. De held is dus nog gebonden aan het aardse leven. Toch kan Gahmu-

In de Minne-symboliek verenigen zich AMOR, de gekwetste, transcendente liefde, A-MOR, niet-dood, onsterfelijkheid en eeuwige wederkeer, en ROMA, adelaar en ghibellijnse traditie. Allegorisch kalenderblad van Boris Vallejo.

ret het niet uithouden bij zijn zwarte maagd (!), hij wil nieuwe horizonten verkennen, strijden, overwinnen. Op een morgen verlaat hij stiekem zijn vrouw en komt na een lange reis in Waleis (Wales) aan. Daar leert hij de blanke *Herzeloyde* (harteleed) kennen en wordt tot over zijn oren verliefd. Herzeloyde wordt "Koningin van de drie Landen" genoemd. Deze drie landen zijn Waleis, Anschouwe en Norgals, en het is in deze laatste dat zij de kroon droeg in de hoofdstad Kingrivals.

Hoewel deze landen met de werkelijkheid kunnen overeenstemmen zijn ze specifiek gekozen om drie regio's uit te beelden. *Waleis* staat voor het dodenrijk, zeg maar de onderwereld (Wal = gevallenen, en eis = land van ijs, onderwereld). *Anschouwe* is de mensenwereld (de aanschouwelijke wereld) en in *Norgals* moet het Godenrijk gezien worden (in het Noorden situeerde men in de middeleeuwen het centrum van de wereld) met daar als hoofdstad Kingrivals (de koning als Goddelijke vertegenwoordiger, pontifex maximus). Herzeloyde is dus heerseres over de drie Rijken, en Gahmuret schenkt haar zijn liefde d.w.z. hij heeft het aardse verlaten om het hogere te bereiken, m.n. de onsterfelijkheid of de heerschappij over de drie Rijken. Dit kan hij slechts door de ridderlijke strijd. Maar daar de Minne (de transcendente Liefde) hem zo kwetst (*"Blij was hij met alle eer die men hem betoonde, maar er was iets anders dat hem kwelde : dat was de onverbiddelijke minne, die het hoogste gemoed weet te buigen... Naar strijd en minne verlangde hij..."*) verloor hij kontrole over zijn strijd. Hij werd door Ipomidon (= lage gedachte) gedood. Herzeloyde verliet haar land en ging nu in een donker woud leven (symbool voor de chaos). Daar bracht zij Gahmurets kind ter wereld, Parzival, de reine dwaas (in de betekenis van onbevlekt, zonder bekommeringen). En op zijn beurt zet Parzival de Queeste van Gahmuret verder en kan door zijn innige Liefde de Graal aanschouwen. Parzival wordt de Graalkoning. (6)

We hebben gemerkt dat de Queeste enerzijds gepaard gaat met een kwetsende Minne, anderzijds met een strijd die eerder spiritueel is. Vandaar ook het ritualiseren van het strijdersaspekt tijdens de middeleeuwen in het steekspel. Er zijn nu twee parallellen die we hier niet kunnen achterwege laten. Vooreerst de Minneliederen van de *Fideli d'Amore*. De Fideli d'Amore hadden het over een hoofse Liefde voor een vrouw, in wezen altijd maagd ! De maagdelijke vrouw is in de oudheid en in de gnostieke teksten steeds het symbool geweest voor Vrouw Sofia, de leer of Traditie als middel om het Goddelijke te bereiken. In de term Amor, die zij zo frekwent en op de meest diverse wijzen gebruikten, stak een versluiering. Amor viel uiteen in *A-Mor*, d.w.z. niet-dood, onsterfelijk. De hoofse Minne leidde tot de onsterfelijkheid. Maar dat is niet alles. Amor werd soms ook gebruikt als versluiering voor haar omkering : *Roma* !

De Fideli d'Amore waren de getrouwen van het Heilige Romeinse Rijk der Duitse Naties. Ze volgden de ghibellijnse gedachte en onderbouwden die spiritueel. In die zin zouden we kunnen stellen dat ze volledig in het verlengde liggen van de keltische *bardoi* of de germaanse *skalden*. De tweede parallel, die van de strijd in metafysische zin als Queeste, kunnen we herkennen in de islamitische gedachte van de *djihâd*. Deze "djihâd" valt uiteen in twee delen waarvan de eerste als secundair dient gezien te worden. Het betreft hier de "kleine Heilige Oorlog" (El-jihâdul-açghar) die op de buitenwereld gericht is en de "grote Heilige Oorlog" (El-jihâdul-akbar) die van een puur innerlijke en spirituele orde is. (7) De "djihâd" is er op gericht *haqîqah* (de Opperste Waarheid/de Opperste Eenheid) te bereiken. Ze maakt deel uit van het innerlijke deel van de islam (el-haqîqah) die geleid wordt door initiatiegroepen (et-taçawwuf) die in het Westen beter bekend staan als de soefiebeweging. (8) Het merkwaardige is nu dat uitgerekend bij deze innerlijke religieuze bond de term *"Bewakers van het Heilige Land"* gebruikt werd, een uitdrukking die eveneens voorkwam bij de Tempeliers, de Fideli d'Amore en in een lichte variant in de Graalsymboliek. Daar heeft men het over de "Bewakers van de Heilige Graal". Pikken we hier even op in.

In al deze gevallen wordt niet een of ander tastbaar land bedoeld, maar een specifiek spiritueel centrum of de primordiale *Traditie*. Het Heilig Land wordt in de middeleeuwse teksten ook wel eens het "Land van de Levenden" genoemd, wat in de keltische traditie overeenstemt met *Tir na mBeo* (het Land van de eeuwige Jeugd, zeg maar van de Onsterfelijkheid). Het symbool voor de Onsterfelijkheid is trouwens de Graal, een beker waarin het bloed van Christus werd opgevangen en die gedronken wordt in de heilige eucharistie als een soort van onsterfelijkheidsdrank. Dit gebeurde telkenmale met Pinksteren, het moment waarop zij die aan het feest deelhebben, een vuurdoop

(6)
WOLFRAM VON ESCHENBACH, *Parzival*, vert. uit het MHD door Leonard Beuger, Vrij Geestesleven, Zeist, 1986, eerste-vierde avontuur, p. 11-64

(7)
GUENON R., La Guerre et la Paix, in *Le Symbolisme de la Croix*, Guy Trédaniel, Paris, 1984, p. 57-61

(8)
GUENON R., *Aperçus sur l'Esotérisme islamique et le taoïsme*, Gallimard, Paris, 1973, 157 blz.

"Der Minnesängerkrieg auf Schloß Wartburg (1207)", fresco van Wilhelm Lindenschmit d. Ä. (1806-1848) in het kasteel Landsberg, Meiningen, Thüringen.

krijgen. Merken we terloops op dat in Parzival de Graalridders (zij die deelhebben aan het Pinksterfeest) vergeleken worden met de Tempeliers (*Von Munschalvaesche der Templeis*). En was één van de veroordelingen van de officiële kerk tegen de Tempeliers niet het verbranden van hun kinderen ? Welnù, bij de Tempeliers werden de novieten met Pinksteren binnengebracht om hun rituele vuurdoop te krijgen en zò als spiritueel herborenen (kinderen Gods) te verschijnen. Hetzelfde treffen we trouwens in de Antieke Oudheid aan waar Demeter mythisch gesproken een kind in het vuur houdt om het de onsterfelijkheid te verschaffen.

Nu is er een merkwaardige parallel tussen de symbolen die bij de verschillende middeleeuwse inwijdingsgroepen op de voorgrond treden. Er is de Minne. De Minne drinken, betekende "ter herinnering drinken" en deze werd altijd uitgevoerd op de doden, de levenden en God (onderwereld, middenwereld en hemel). In de gnostieke teksten leidt

De Fideli d'Amore ofte minnezangers waren authentieke vertegenwoordigers van de ridderkultuur. Ze beleden de eenheid van lichaam en ziel, van het tijdelijke en het eeuwige, van priesterschap en koningdom. Ze zorgden voor een spirituele onderbouwing van de ghibellijnse gedachte en beschouwden zich als de getrouwen van het Rijk, dat moest worden verdedigd tegen de scholastiek en het klerikalisme van de Welfen.
Die Melodie, *schilderij van de Saksische schilder Oskar Zwintscher (1870-1916)*

de herinnering naar de onsterfelijkheid, onderdompeling in de bron van Lethe (vergetelheid) betekende dood. De Minne kwetst, evenals Christus, de alhele Minne, gekwetst is aan het kruis; Arthur, die de onsterfeijkheid heeft bereikt, is gekwetst; de pelikaan doorboort zich het hart (kwetst zich) om haar jongen te voeden. Het hart van Christus is doorboord, en het bloed wordt door Jozef van Arimatea opgevangen in de gouden beker, *de Graal.* De Graal is het streefdoel van de Graalridders, die, gekwetst door de Minne, pogen onsterfelijkheid te bereiken. Het hart is het symbool voor het Heilige Land, centrum van de Wereld. In de christelijk-esoterische teksten is het hart de poort naar het Koninkrijk der Hemelen en ligt het in het centrum van de Kosmische Christus. Hier ligt ook de oorsprong van de populaire Heilig Hart-kultus.

Een equivalent van het hartsymbool is de vaas of beker, zinnebeeld van het centrum. Graal is afkomstig van *"grasale"* (vaas) en van *"gradale* of *graduale"* (Boek/Traditie). De Graal wordt bewaard op de Munschalvaesche-berg (*Mont Salvat* : verlossingsberg). Christus stierf op de Golgothaberg aan het kruis (de kosmische centrale as) en zijn bloed valt op de schedel van Adam om hem vrij te kopen van zonde. In de islamtraditie bevindt *haqîqah* (de Opperste Waarheid/ Opperste Eenheid) zich op de berg *Qâf.* Dat alles zijn centrumsymbolen. Het drinken van het bloed van Christus leidt naar het Rijk der Hemelen. Het drinken van het Sancreal (*Sang Réal* – écht bloed) uit de Graal, verschaft de onsterfelijkheid. In het Nibelungenepos krijgt Siegfried onsterfelijkheid (gehoornd zijn) door het baden in het bloed van de gedode draak. Hij begrijpt de taal der vogels (de spirituele taal) door het drinken van het bloed. De Fideli d'Amore, evenals de Tempeliers en tal van mystiekers sympathiseerden met de ghibellijnse traditie. Zij zetten zich in voor de *Rijksgedachte* en voor de koning (Keizer) als vertegenwoordiger van de drie werelden. Zij schaarden zich rond de *"koninklijke superieure godsdienst van Melchitsedek".* Over deze Melchitsedek zegt Paulus in Hebr. 7:3 : *"Daar hij zonder vader, zonder moeder, zonder geslachtsregister is, en noch een begin van dagen noch een einde van leven heeft, maar de Zoon van God gelijk is gemaakt, blijft hij priester voor altijd."*

Melchitsedek is zowel koning als priester en wel in de meest uitgesproken betekenis in de middeleeuwen. Dit kunnen we afleiden uit een cultus die haar ontstaan aan deze "innerlijke christelijke-godsdienstige richting" te danken heeft, m.n. Drie Koningen-Magiërs. De drie Koningen-Magiërs die de geboorte van Christus, Koning van de Wereld, komen aanschouwen, worden Melchior, Kaspar en Balthasar genoemd. Hun geschenken zijn goud, wierook en myrrhe (balsem). Deze drie Koningen-Magiërs zijn te herleiden tot de hoofdfiguur Melchior, waarvan de eerste term "Melchi" (zowel bij Melchior als bij Melchi-tsedek) koning betekent. De geschenken zijn zinnebeelden van de drie werelden : goud = hemel, wierook = aarde, myrre (balsem) = onderwereld.

In de traditionele maatschappij was de koning als *pontifex maximus* trouwens de Heer van de drie werelden en was hij een priester-koning van de drie standen. Hij was ingewijd in de grote mysteriën, de kleine mysteriën en de gewone riten. Hij was de Opperste van de religieuze kaste (zoals b.v. de Dalaï Lama nog heden), de Opperste van de strijderskaste (vandaag nog in ons koningshuis) en de Opperste van de producenten (zijn processies door het platte land brachten vruchtbaarheid). De middeleeuwse ghibellijnse strijd was er een voor de bewaring van de heerschappij van de pontifex maximus, van de ingewijde in de drie standen; een gevecht dus tegen een klerikale overheersing, tegen een theokratie die slecht over de eerste funktie heerst.

De Keizer was werkelijk een pontus, een brug tussen het volk. Hij was het cement van de maatschappij, hij die het volk geestelijk bijeenhoudt als uniek voorbeeld van de absolute eenheid. Dit was het geval met koning Arthur, waarrond zich alle versplinterde koninkrijken schaarden en zich onderdanig maakten. De godsdienstige rituelen ter ere van Melchitsedek werden als innerlijk ritueel behouden ter bescherming van het Goddelijk koning- of keizerschap en ter bescherming van de initiatietraditie. Met het neerslaan van de Tempeliers door Filips de Schone van Frankrijk op aandringen van Paus Clemens V, kwam een einde aan de grootse ridderkultuur en begon het Minnegevoel te tanen. Dank zij de Fideli d'Amore of de Fideli dei Santi kunnen we haar werkelijke betekenis opnieuw ontdekken.

Koenraad LOGGHE

BIBLIOGRAFIE

R. Guénon, *Le Roi du Monde*, Gallimard, Paris, 1958, 98 blz.

R. Guénon, *Aperçus sur l'ésotérisme chrétien*, Ed. Traditionelles, Paris, 1988, 126 blz.

R. Guénon, *Le Symbolisme de la Croix*, Guy Trédaniel, Paris, 1984, 158 blz.

R. Guénon, *Aperçus sur l'ésotérisme islamique et le taoïsme*, Gallimard, Paris, 1973, 157 blz.

J. Evola, *Le mystère du Graal et l'idée impériale gibeline*, Ed. Traditionelles, Paris, 1984, 268 blz.

P.A. Riffard, *L'ésotérisme*, Robert Laffont, Paris, 1990, 1016 blz.

W. Von Eschenbach, *Parzival*, vert. L. Beuger, Vrij Geestesleven, Zeist, 1986, 293 blz.

Ibn Al-Wassa, *Das Buch des buntbestickten Kleides*, 3 banden, Gustav Kiepenheuer, Leipzig, 1984, 160/191/77 blz.

New World Bible Translation Committee, *Nieuwe Wereldvertaling van de Heilige Schrift*, I.B.S.A., Brooklyn, 1969, 1522 blz.

Kalki, Action et Tradition, nr. 3, lente '87, La Voie Chevaleresque dans l'Occident médieval, Pardès, Puiseaux, 60 blz.

H. Aerts, *Cursus Hermeneutic*, Ufsia, Antwerpen, 1987
teksten Ruusbroec, Hadewijch en Beatrijs.